

gode vidner, skudsmaal oc stockneffnd« til slut, at hustruen »bør for samme Nis Søffrensens sictelse oc beskyldning quit oc angerløs at være.«

Atter bekræftes det af denne stævning, hvor vanskeligt det har været for en stakkels kvinde, som én gang havde fået beskyldningen heks hæftet på sig, atter at blive rensset for en sådan, at endog et vidnesbyrd fra selv de højeste gejstlige ikke kunne holde de ondsindede angribere i ave.

Olav Christensen.

1. Tyske Kancelli. D 74. Haderslev amt. Justitssager I 1585–1730. – 2. Et på et sognestævne af sognemændene afgivet vidnesbyrd. – 3. Stokkenævn var et udvalg af stökkemænd, som på herreds- og bytingene havde plads på de fire tingstokke, og som skulle afgive tingsvidner. – 4. Hans Laugesen (1530–94), sognepræst i Vester Vedsted 1555, biskop i Ribe 1569. – 5. Laurids Ægidius eller Gjødesen (1531–97), sognepræst i V. Vedsted 1569, sognepræst ved Cathrine kirke i Ribe 1580–96. – 6. Peder Jensen Hegelund (1542–1614), sognepræst i Vester Vedsted 1580, sognepræst ved Ribe domkirke 1588, biskop i Ribe 1595. – 7. Albert Friis (1542–1601), lensmand på Riberhus 1580–1594. – 8. Ewald Woie, ejer af Røddinggård 1590–95, lensmand på Haderslevhus 1581–90.

EN LANDSOVERRETSDOM

Der er stor forskel på folkeskolelærernes økonomiske levevilkår i gamle dage og nu. Degneembederne på landet var i sidste århundrede usselt lønnet og i almindelighed levede skolelærere og degne i den yderste fattigdom.

En gammel retssag fra 1842 mellem skolelærer og kirkesanger Andreas Bredenberg i Ankelbo i Grene sogn og fire gårdmænd i sognet fortæller tydeligt derom.

Sagen er ifølge en domsudskrift behandlet af den

kongelige landsoverret i Viborg den 3. januar 1842, men af domsudskriften ses sagen først at være behandlet af underretten, og at Andreas Bredenberg har fået medhold der, hvilket de fire gårdmænd ikke har villet godkende, og har appelleret sagen til landsoverretten.

De fire gårdmænd var: Niels Møller Thomsen som ejer af matr. nr. 1 Silkeborggårde; Niels Sørensen som ejer af matr. nr. 1. Ankelbo; Mads Nielsen som ejer af matr. nr. 1. Plougslund; Hans Jessen som ejer af matr. nr. 1. Billund.

Skolelæreren, der var kaldet til embedet som lærer i Ankelbo og kirkesanger ved Grene kirke i 1836, havde erfaret, at hans forgænger i embedet A. C. Fugl af de nævnte gårdmænd havde modtaget visse naturalier, på den tid kaldet småredsel, og har rimeligvis henvendt sig til disse gårdmænd om at få noget lignende som de foregående lærere, men er formentlig kommen som den, der havde ret og krav på tildeling af småredsel, og det har gårdmændene reageret på, idet man ser af domsudskriften, at de godt vil indrømme, at A. C. Fugl og også hans forgænger Thomas Andreasen af og til har fået både æg og mælk, men at anerkende, at det skulle være en pligt, har de ikke villet.

Dette har da ført til, at lærer Bredenberg har anlagt sag mod dem for at få anerkendt sin ret til ydelsen af nævnte småredsel og heri gav retten ham medhold, men underrettens dom har de fire gårdmænd ikke villet anerkende, og Niels Møller Thomsen har da i forening med de tre andre ladet sagen gå videre til landoverretten, hvor underrettens dom blev omstødt.

»Aar 1842 mandagen den 3. januar blev i den kongelige landsoverret i Viborg i sagen nr. 196/1841. Gårdmand Niels Thomsen af Silkeborg m. fl. contra

skolelærer og kirkesanger Bredenberg i Ankelbo afsagt sådan dom.

Spørgsmålet i denne sag går ud på, om indstævnte kirkesanger og skolelærer i Grene sogn Bredenberg er berettiget til at affordre citanterne Niels Thomsen, Niels Sørensen, Mads Nielsen og Hans Jessen, der alle ere gårdmænd i sognet, årlige præstationer af æg og mælk, som han mener efter ligning 2-15-10 at kunne kræve som småredsel af sognebeboerne, og få som i første instans påstået citanterne tilpligtede at yde, hvad der af nævnte præstationer formentlig påhviler deres gårde for årene 1839 og 1840, nemlig hver af de to førstnævnte et mål mælk og 20 æg for hver af disse år, og de to sidstnævnte hver et lignende antal æg for hvert af årene.

Citanterne ville ikke erkjende, at der påhviler dem nogen forpligtelse til at yde indstævnte som embedsindtægt småredsel enten af æg og mælk eller af andre naturalpræstationer. De erkjende vel, at de eller deres koner stundom har foræret indstævnte eller hans formænd naturalier af forskjellig beskaffenhed, hvilket beroede på den grad af velvillie de nærede for skolelæreren, hvorimod de nægte, at hvad de således have ydet, har bestået i nogen månedlig eller årlige præstationer, der kunne betragtes som småredsel efter den citerede lovbestemmelse eller som vederlag derfor, og de have ligeledes benægtet, at de foregående eiere af deres gårde have ydet de omspurgte præstationer eller erkjendt disse som påhvilende deres gårde. Det må således komme an på, om indstævntes fordring efter de fra hans side tilvejebragte oplysninger kan anses hjemlet på den måde som loven forudsætter af småredsels ydelse så ordentlig hjemlet, nemlig ved hidtilværende skik og brug. Disse oplysninger består i følgende:

En tidligere kirkesanger og skolelærer for Grene sogn Fugl, der beklædte embedet fra marts 1831 til novbr. 1836, har som tingsvidne forklaret, at han i sin embedstid hvert år har af citanterne Niels Thomsen, Mads Nielsen og Hans Jessen oppebåret omhandlede præstationer, ligesom han og fik lignende ydelser af andre beboere i sognet, men han kan ikke give oplysning om, at der til hans formænd i embedet skulle være ydet småredsel af de nævnte naturalier, at præstationerne fandt sted efter gammel skik, hvorfor han tilføjer, at mælken forsåvidt den blev ham bragt blev ydet i højst forskjelligt mål, om den fjerde af citanterne Niels Sørensen, der først tiltrådte sin gård efter Fugls fratrædelse fra embedet her, har som følge heraf ikke kunnet give nogen forklaring, og om Niels Sørensens formand kan han ikke forklare noget.

Denne foregående ejer af indstævnte citants gård, Christen Thomsen, har bevidnet, at han, der ejede gården i 12 år, indtil 1838, svarede til skolelæreren et mål mælk af gårdens køer, når skolelærerens kone om sommeren forlangte samme, og desuden en snes æg, sålænge han ejede gården endnu, men da han derfra havde afhændet en parcel, svarede han undertiden 20 æg, undertiden 16 æg, han har derfor forklaret, at det var ham forebragt, at den samme afgift havde af den forrige eier været svaret til skolelæreren, og at det er bekjent, at skolelærerens kone tog om i distriktet, og ligeledes havde været hos eierne af de andre citanters gårde, for at opkræve de omspurgte præstationer, uden at han dog ved, om hun modtog dem, hvilket han dog antager, samt selv anser de for en fra den gamle kirke hidrørende skat til skolelæreren at yde disse naturalafgifter af æg og mælk.

Fremdeles er under sagen fremlagt en erklæring fra en anden af indstævntes formænd, Andreasen,

tilligemed en medfulgt afskrift, hvorefter der i årene fra 1823 til 1830 skulle af forskellige sognebeboere og deriblandt foregående eiere af citanternes gårde være ydet præstationer af æg, som for det meste svare til det påståede, men Andreasen har bemærket, at han ikke kan give videre forklaring herom, end hvad afskriften indeholder, og at han ikke kan indestå for rigtigheden af denne, der var forfattet af hans eftermand, og med hensyn til mælken har han bemærket, at han ikke ved, hvad der af naboerne er ydet, eller om sådant er fast årligen af enhver, da denne ydelse i hans embedstid var overladt til naboernes egen skønsomhed.

Endelig udviser en forindlagt udskrift af sognets skoleforhandlingsprotokol, at vi have indført angivelse af degnekaldets indkomster i året 1815 af den daværende degn, Juhl, indbefattet et Quantum ost, 1 lispund og 8 pund, og 550 æg, der efter indstævntes formening er den af ham prætenderede småredsels.

Disse foranførte oplysninger tilsammen tegnet er det nu vel bragt til en vis grad af sandsynlighed, at et omhandlet præstation, eller i det mindste leverancen af æg har været en fra fortiden bestående ydelse, der i forskellig mål efter eiendommenes størrelse har været udstedt af naboerne, men noget tilstrækkelig bevis for, at ydelsen har været gammeldags skik og brug, er dog ikke tilvejebragt.

Den nævnte anføjelse om æg m. v. i angivelsen om degnekaldets indtægter af degnen Juul ville citanterne ikke erkjende at vedkomme deres gårde, og da det ikke nævnes, hvorledes hin indtægt skulle udkomme, er den i og for sig ikke af væsentlig betydenhed i sagen.

Citanterne have og bestridt, hvad de øvrige anførte forklaringer indeholde for at omhandlede præstatio-

ner skulle grunde sig i gammel vedtægt, navnlig Fugls forklaring om, at yderne selv skulle have yttret sådant, forsåvidt dette skulle gjælde citanterne, samt Christen Thomsens ytringer om sine præstationers beskaffenhed som rettighed for skolelæreren.

Det må derfor bemærkes, at når den citerede lovbestemmelse forudsætter at ydelsen af småredsel kan ved hidtil værende brug blive en rettighed for degnen eller nu kirkesangeren, skjønt yderne måtte have anset, hvad således er erlagt, for blotte villighed, så synes det derefter ikke at kunne anses tilstrækkeligt, at sådan ydelse har vedvaret i den almindelige hævdsperiode, men om endog dette kunne antages at være tilstrækkelig, ville indstævntes fordring dog ikke være hjemlet ved brug, og anden hjemmel derfor er ikke under sagen oplyst, da der, som det foranførte viser, fattes den fornødne oplysning om præstationernes vedvarende ydelse gennem den nævnte periode. Citanterne må således efter deres påstand blive at finde for indstævntes tiltale i denne sag.

Processens omkostninger findes efter omstændighederne at kunne hæves for begge retter, og blive de i underrettsdommen anmeldte salærer til indstævntes befalede sagførere i første instans at udrede af det offentlige.

Under sagens behandling i første instans og den befalede sagførelse for begge retter har intet ulovligt ophold fundet sted.

Det til sagen hørende stemplede papiir har i retten rigtigheden været forbrugt.

Thi kjendes for ret:

Citanterne, gårdmændene Niels Thomsen, Niels Sørensen, Mads Nielsen og Hans Jessen bør for ind-

stævnte skolelærer og kirkesanger Bredenbergs til-tale i denne sag fri at være.

De i underrettsdommen anmeldte salærer til ind-stævntes befalede sagfører i første instans udredes af det offentlige, hvorimod processens omkostninger for begge retter iøvrigt ophæves.

Udskriftens rigtighed bekræftes.

Justitskontoret.

Den kgl. Landsoverret i Viborg den 19. febr. 1842.

Leth.

Domsudskriften har i 1865 været fremlagt ved en forhandling i Løvlund Mølle i Grene sogn, og er da tilført følgende notat:

Forevist ved et den 30. august 1865 i Løvlund Mølle afholdt møde i anledning af afløsningen af konge-tiende og småredsel i Grene sogn.

Hans Jensen.

EN GAMMEL BLYTÆKKERSLÆGT

Det er ikke let at følge landbyhåndværkerne og de-res historie i gamle dage. De var i reglen ikke så an-sete som gårdmændene og var ofte kun husmænd eller inderster, dog kunne der også tælles gårdmænd iblandt dem. Vi finder hos dem den såre almindelige tradition, at »man fødtes ind i sin stand«, ligesom tilfældet var i andre næringsgrene og stillinger, præ-stens søn skulle være præst, bødkerens bødker o.s.v.

Der skulle ikke blot støbes bly til kirketagene, men også adskillige herregårde havde et eller andet stykke tag eller et spir, der var blytækt, og rundt omkring var der vinduessprosser, blyknapper, ringe o. a., som skulle »færdiges«.